

Lőrincze Lajos életműve és öröksége

Lőrincze Lajos tudományos munkájának homlokterében előbb a földrajzinév-kutatás, majd az MTA Nyelvtudományi Intézetének feladatai között szereplő munkák álltak: 1) a nyelvátlasz-gyűjtés, 2) a nyelvművelő munka. Ez utóbbi két részre oszlik: (a) elvi-elméleti alapvetések és (b) gyakorlati nyelvművelő tevékenység. Lőrincze Lajos Pais Dezső tanítványa volt. Először a földrajzi nevek iránt érdeklődik. Majd részt vesz az Intézet által szervezett nyelvjárási gyűjtésekben itthon és határainkon kívül is. Ehhez kapcsolódik a Benkő Loránnal közösen készített kötet: a nyelvjáráskutatás 150 éves múltjának bibliográfiája (1951). A *magyar nyelvjárások atlasza* (1968—1977) Lőrincze munkájának eredménye is. Szülőföldjéhez kapcsolódó történeti tájnyelvi gyűjtését (mondhatni „szentgáli tájnyelvi szótárát”) idős korában adták ki.

Kevésbé hangsúlyozzák Lőrincze Lajossal kapcsolatban, hogy elméletileg is megalapozta a nyelvművelést. Lőrincze Lajos volt a *Nyelvművelő kézikönyv* első munkaközösségének a vezetője, majd munkaköri változások miatt a kézikönyv Grétsy László és Kovalovszky Miklós szerkesztésében jelent meg (1980, 1985), de Lőrincze Lajos elvi felfogása a legalapvetőbb címszavakban érvényesült, pl.: nyelvi tervezés; nyelvművelés; nyelvművelő babonák; nyelvsvokás és nyelv norma; nyelvtan és nyelvi norma; nyelvtudomány és nyelv-művelés; nyelvváltozás, nyelvfejlődés, nyelvromlás stb. Ugyanezen elvek fogalmazódnak meg az Emberközpontú nyelvművelés (1980) című ismeretterjesztő könyvének Szemlélet, módszer című bevezető tanulmányaiban is.

Lőrincze Lajos munkásságának harmadik, s talán legkiterjedtebb vonulata a gyakorlati nyelvművelő munka volt. Ebbe sorolhatjuk a kisebb tanulmányokat, írásokat tartalmazó munkákat, pl. *Nyelv és élet*, 1953b, *Nyelvőrségen* 1968), és *Édes anyanyelvünk* (1961, 1972). Tanítványai, munkatársai később számos köszöntővel, válogatott írásainak gyűjteményével, bibliográfiájának összeállításával és kiadásával ápolták emlékét. Születésének 90. évfordulójára a Magyar Nyelvőr különszámot jelentetett meg (2005), születésének 100. évfordulóján konferenciákkal, számos megemlékezéssel és egy újabb emlékkötettel tisztelegtek munkássága előtt.

Lőrincze Lajos életművéhez tartozik szerkesztői tevékenysége is. Csaknem negyven éven át szerkesztette a Magyar Nyelvört (1954-1993), s bár tudjuk, hogy ebben voltak segítők, de azért a lap színvonalát Lőrincze Lajos is garantálta. Lőrincze Lajos ott volt az *Édes Anyanyelvünk* című nyelvművelő-ismeretterjesztő lap megszületésénél is (a szerkesztőbizottság elnöke lett). A hazai nyelvművelést a rádió hatására Kárpát-medenceivé szélesíthette, később pedig az *Anyanyelvi konferencia* mozgalmanak vezetőjeként, elnökeként (1970-1992) világméretűvé, 1945 óta először megszólítva a világon szétszóródott, diaszpórában élő (emigrált) magyarságot.

Kétségtelenül Lőrincze Lajos volt a 20. század talán legismertebb és legnagyobb hatású nyelvésze. Ezt részben személyes vonzerejének, azon belül kedvesen tanáros stílusának, szép, nyugodt, dunántúli ízü beszédének, valamint a korszak legfontosabb médiájának, a rádióknak köszönheti. A Halász Gyula által alapított, de igazából Lőrincze Lajos által felfuttatott *Édes anyanyelvünk* című rádióműsornak 1952-től egészen haláláig, 1993-ig volt a „hangja”, gazdája. De sokszor szerepelt az akkoriban fölfutó Magyar Televízióban is.

Lőrincze Lajosról mérvadó nyelvészek vannak jó véleménnyel. Benkő Loránd (2005: 13): „Lőrincze Lajos a múlt század második felének legkiválóbb hazai nyelvészei között tartandó számon”. Tolcsvai Nagy Gábor (2005: 72) így értékeli munkásságát: „Lőrincze tevékenysége nem szigorúan vett tudományos munka volt, hanem annál több: folyamatos közösségi önértékelés és önértékelés”.

*

Lőrincze Lajos emléke méltó a megőrzésre. Három iskola viseli a nevét, és ezzel is őrzi emlékét. A veszprémi Eötvös József Könyvtárban és Szentgálon emlékszoba, utóbbi helyen ma már szobor is őrzi emlékét. Vácott emléktáblát állítottak tiszteletére. Íróasztala és néhány személyes tárgya a széphalmi Magyar Nyelv Múzeumában található. 2015-ben a 49. magyar nyelv hete megnyitóján, Pápán, a Magyar Nyelv és Kultúra Nemzetközi Társaságának esszékonferenciáján Széphalomban, a magyar nyelv napján a Petőfi Irodalmi Múzeumban és a Pesti Vigadóban rendezett állami ünnepségen is megemlékeztek róla. Születésnapján, november 24-én a Nemzeti Örökség Intézete koszorúzott a Farkasréti temetőben található sírjánál. Az *Édes Anyanyelvünk* című folyóirat és a Magyar Rádióban naponta hallható *Tetten ért szavak* című ötperces nyelvi műsor (amely részben az Édes anyanyelvünk folytatásának is felfogható) az év folyamán több alkalommal is megemlékezett Lőrincze Lajosról, ez utóbbi műsorban korábbi felvételekről hangját is felidéztek. A 100 éves ünnepségek bizonyították, hogy hatása ma is él.

Balázs Géza